

Brytyjski historyk Ian Kershaw¹ na temat stosunku do Niemców i ich sojuszników w 1945 r.

Zanim Europa mogła zrobić pierwszy krok na drodze do uzdrowienia, trzeba było rozliczyć się z osobami odpowiedzialnymi za niedawny horror. Koniec wojny nie oznaczał tylko zniszczeń. Był to również dziki kontynent. Panował chaos i bezprawie. Siły okupacyjne z trudem radziły sobie z utrzymaniem porządku i wszystko przychodziło stopniowo. [...] Nierzadko na rozległych obszarach panowała kompletna anarchia. Władze, jeśli gdziekolwiek istniały jakiegokolwiek władze, nie były w stanie zapobiec brutalnemu „wyrównywaniu rachunków”, nawet tam, gdzie otwarcie do takich działań nie zachęcały. Zemsta była jakąś formą katharsis², nawet jeśli oczyszczenie było niepełne, ze zbrodni, doznanych gwałtów, tortur, trudnego do zniesienia bólu i bezgranicznej nędzy, jaką ludzie musieli znosić. Gdy tylko wojna dobiegła końca, dla wielu Europejczyków szal zemsty przysłonił wszystko inne, nawet radość z wyzwolenia. Gwałtowna przemoc pokonanych, mszczących się na oprawcach, początkowo miała charakter powszechny i często niczym nieskrępowany. Więźniów obozu koncentracyjnego czasami zachęcano do zemsty. A przynajmniej żołnierze armii wyzwalających obozy koncentracyjne w Dachau, Buchenwaldzie, Natzweiler-Struthof³, Bergen-Belsen⁴ i w wielu innych miejscach kaźni nie robili nic, aby temu zapobiec. Czasami zdarzało się, że więźniowie atakowali byłych strażników w morderczym szale. Grupy wysiedleńców i byłych robotników przymusowych plądrowały sklepy w pijackim szale, wyżywając się na niemieckich cywilach. W samych Niemczech sytuację opanowano stosunkowo szybko, ale w innych krajach Niemcy byli bardziej zagrożeni. [...] W Europie Zachodniej [...] dochodziło do niekontrolowanych aktów zemsty za to, co wycierpieli zwykli ludzie. Najwięcej tego typu działań miało miejsce we Włoszech, gdzie liczbę zabitych w końcowej fazie konfliktu szacuje się na 12 000 ludzi, w większości byłych faszystów. Przez kilka tygodni partyzanci w niektórych północnych miastach i miasteczkach dokonywali arbitralnych egzekucji faszystowskich liderów, funkcjonariuszy, współpracowników i informatorów. Tłumy zajmowały więzienia i linczowały faszystów, których tam trzymano. We Francji zamordowano około 9000 prominentnych zwolenników reżimu Vichy [...]. Wśród ofiar były też osoby niepowiązane z okupantem – czasami chodziło o wyrównanie rachunków sąsiedzkich lub usunięcie z drogi konkurencyjnego przedsiębiorcy na lokalnym rynku. [...] Po ogromnej fali przejawów niepowstrzymanej nienawiści wynikającej z chęci zemsty, opisywanej powyżej, [...] żądania dotyczące wymierzenia kary dla oprawców skanalizowały się w ramach działań aparatu państw. Stało się to szybciej tam, gdzie obywatele w jakimś stopniu ufali nowo utworzonym rządcom, wierząc, że uda im się wprowadzić dobre zmiany, oczyścić administrację z kolaborantów, wyłapując ich, a potem przeprowadzając uczciwe

procesy, surowo karząc winnych nieprawości. Udział w rządach przedstawicieli szanowanego narodowego ruchu oporu zwykle pomagał przyspieszać ten proces. Podobnie jak szybkie działania policji, jak to miało miejsce w Norwegii, Danii i Francji, które przyczyniły się w pewnym stopniu do przywrócenia zaufania do aparatu państwowego. Ludność w zdecydowanej części Europy – zmęczona przez lata walki, zbyt mocno pragnąca powrotu tego, co można nazwać „normalnością” – nie chciała więcej żyć w świecie przemocy i konfliktów i była gotowa podporządkować się władzom.

¹ Ian Kershaw (czyt. ijan kerszo) – brytyjski historyk, emerytowany profesor Uniwersytetu w Sheffield (czyt. szefild), specjalizujący się w historii III Rzeszy

² *katharsis* (czyt. katar-z-is) – tu: oczyszczenie

³ Natzweiler-Struthof (czyt. nacwajler sztruthof)

⁴ Bergen-Belsen (czyt. belzen)

I. Kershaw, *Do piekła i z powrotem. Europa 1914–1949*, tłum. A. Romanek, Kraków: Znak Horyzont, 2016, s. 573–580.

Praca z tekstem

- 1.** Wyjaśnij, dlaczego – zdaniem Kershawa – zwykli obywatele dopuszczali się przemocy wobec przedstawicieli reżimów, okupantów oraz kolaborantów.
- 2.** Podaj przykłady niezinstytucjonalizowanego, spontanicznego „wyrównywania rachunków”.
- 3.** Wskaż kraje, w których najwięcej osób zabito w wyniku spontanicznych rozliczeń.
- 4.** Podaj, jakie czynniki decydowały o tym, że przemoc wobec pokonanych ustąpiła miejsca rozwiązaniom prawnym.